

Devlet Adamı İsmet İnönü...

“Bir memlekette namuslular en az namussuzlar kadar cesur olmadıkça, o memlekete kurtuluş yoktur.” (5.7.1931)

Dr. Alev COŞKUN

İnönü’nün aramızdan ayrılışının 37. yıldönümü...
İnönü, Anadolu bağımsızlık savaşının ilk Genelkurmay Başkanı, Batı Cephesi Komutanı, Mudanya Ateşkes Antlaşması’nı imzalayan, Lozan Barış Antlaşması’nı gerçekleştiren baş delege.
Atatürk’ün önderliğinde çağdaşlaşma ve aydınlanma devrimlerinin gerçekleşmesini sağlayan, siyaset iktidarın 15 yıl kesintisiz başbakanı. Kuşkusuz Atatürk’ün en yakın silah, siyaset ve devrim arkadaşı...

Atatürk’e dil uzatamayanlar, İnönü’yü hedef alırlar. Bütün hataları İnönü’ye yüklerler.

Hatta Atatürk’le dargın ayrıldığını, Atatürk’ün onu dışladığını bile söylerler...

Ama tarihin gerçekleri böyle değildir... İşte gerçeklerden kırıntılar...

Çanakkale Savaşları’nda başarılı bir komutan olarak sivrilen Mustafa Kemal Diyarbakır’daki Kafkas Ordusu’na gönderildi.

1916 yılı aralık ayı ortalarında 2. Ordu Komutanı **Ahmet İzzet Paşa** izinli olarak İstanbul’a gidince, Diyarbakır’ın Palu ilçesi civarında bulunan ordu komutanlığı görevi, vekâleten 16. Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa’ya verildi.

Atatürk’ün İnönü ile işbaşında yakın tanışması, ilk ilişkileri, bir çalışma ve emir komut düzeni içinde birbirlerini tanımaları bu döneme rastlar. Çünkü 2. Ordu’nun Kurmay Başkanı Albay İsmet Bey’dir.

2. Ordu Komutan Vekili, henüz general olmuş Mustafa Kemal, karakış gelmeden ileri hatlarda hafif birlikler bırakarak ordunun geri çekilmesine ve yeni bir cephe kurulmasının gerekli olduğuna karar verdi.

Atatürk’le İnönü’nün ilk görev karşılaşması işte bu çok sıkıntılı ortamda olmuştur.

Bu görev karşılaşması sonrası onu nasıl değerlendirdiğini Atatürk, **Falih Rıfki Atay**’a anlatmıştır. İşte Atatürk bakın ne diyor:

“**Kendisine hemen ordunun bir geri**

çekilme emri hazırlamasını söyledim. Gitti, gelmez. Yaverim Cevat’ı bak ne yapıyor diye yolladım. Döndü, masasının başında düşündüğünü söyledi. Şehirler ve topraklar bırakacaktık. Orduyu kurtarmak için başka çare yoktu. Ama öyle bir karar vermek de güçtü. Git söyle, yazamıyorsa ben dikte edeyim, dedim. Bir müddet sonra emrini yazmış, getirdi. Askerlik edebiyatına örnek diye alınabilecek kadar iyi düşünülmüş ve yazılmıştı.” (1)

Askerlik edebiyatına örnek

Dikkat edilirse Atatürk, İnönü’nün yazdığı çekilme emri için “**Askerlik edebiyatına örnek diye anılabilecek kadar iyi düşünülmüş ve yazılmıştı**” diyor. İşte, görev sırasında bu ilk tanışmadan sonra Atatürk, İnönü’yü hiç bırakmadı. İnönü de sonuna kadar Atatürk’e sadık kaldı, parlak bir zekâ ve hesap adamı bir kurmay ve ikinci adam olarak görev yaptı.

Üst komutan olarak Mustafa Kemal’in, kendi komutası altında çalışan İsmet Bey’e, verdiği (20 Mayıs 1917) tarihli sicilden alınan aşağıdaki cümleler anlamlıdır:

“**Ciddi, faal, düşüncesi gayet açık ve yüksek fikirli... İyi bir görüş yeteneğine ve olayları süratle algılamaya sahip... Askerliğe ilişkin değerlendirmesi güzel ve kapsamlı. Doğru ve duraksız karar verebilmekte. Cesur ve kişisel kararı ile hareket etme yeteneğine sahip. Orduda ve memlekette üstleneceği önemli vatan görevlerinde ve hizmetlerinde kendisinden büyük hizmetler beklenir.**” (2)

Bu sicil, Mustafa Kemal’in, İsmet Bey’i beğenip takdir ettiğinin ve ona ileride önemli görevler vermekten çekinmeyeceğinin ilk işaretidir.

Bu dönemde, Mustafa Kemal, Osmanlı ordularının Alman generallerin emrinde iyi yönetilmediğini bir raporla sadrazama bildirmeye karar verdi. Raporu hazırlamakla Albay İsmet Bey’i görevlendirdi.

Devrim tarihimizde ünlü olan bu

kapsamlı raporun hazırlanmasında gösterdiği başarı ve yetenek nedeniyle de İnönü, komutan Mustafa Kemal’in yeniden takdirini kazandı.

Osmanlı devletinin Suriye-Filistin cephesindeki son savaşlarında (Ağustos-Eylül-Ekim 1918) 7. Ordu Komutanı olan Mustafa Kemal’in kendisine bağlı iki kolordusunun komutanları, General **Ali Fuat Cebesoy** ve Albay İsmet İnönü’dür.

Bu zorlu ve çetin savaşta Mustafa Kemal çok güç koşullar altında İngiliz saldırısına karşı ordusunu en az kayıpla korumasını bilmişti. Kuşkusuz Mustafa Kemal, Kolordu Komutanı Albay İsmet Bey’i, çelik iradelerin olduğu bu savaşlarda çok daha iyi tanımıştı.

Mustafa Kemal Samsun’a çıkmadan önce, İstanbul’da kaldığı 6 ay içinde eski cephe arkadaşı ve kendisinin kolordu komutanı İnönü ile sürekli iletişim içinde bulundu.

Anadolu’ya geçmeden önce son gün (15 Mayıs 1919), bizzat İnönü’nün evine gitti. Planlarını anlattı. İnönü’ye karşı olanlar burada da bir yalan uydururlar. Sözde Atatürk kendisine Anadolu’ya birlikte gitmeyi önermiş, İnönü “**Çocuğum yeni doğdu, gidemem**” demiş... Tamamen yalan.

Öncelikle İnönü o sırada Milli Savunma Bakanlığı’nda görevliydi. Atatürk bilgi almak için onun görevini sürdürmesini istiyordu. Atatürk, evden ayrılırken İnönü’ye, zamanı geldiğinde kendisini Anadolu’ya çağıracağını söylemişti.

İnönü karşıları, onun Anadolu’ya geç geçtiğini de söylerler. Bu da yanlıştır.

Gönüllü geçiş

Mustafa Kemal Sivas Kongresi’nden sonra Ankara’ya geldi. 12 Ocak 1920’de İstanbul’da Meclis’in yeniden toplanması gerçekleşecekti. Seçilen milletvekilleri İstanbul’a gidiyordu. Tam bu sırada herkes İstanbul’a giderken, Albay İsmet Bey ansızın ve gizli olarak İstanbul’dan Ankara’ya geldi. Tarih 8 Ocak 1920’dir.

Mustafa Kemal, İnönü’yü karşısında görünce şaşırıldı, ama çok memnun oldu. İnönü’nün bu herkesten önce Ankara’ya gelişi pek bilinmez ama belgelerle kanıtlanmıştır. (3)

İnönü bir ay Ankara’da kaldı.

Daha sonra Mareşal **Fevzi Çakmak** Harbiye Nâzırı olunca, bizzat Çakmak

tarafından İstanbul’a çağırıldı. Atatürk de bu aşamada İnönü’nün İstanbul’da olmasını daha uygun buluyordu.

16 Mart 1920’de İngilizlerin Meclis’i işgal etmelerinden sonra, İnönü tereddüt etmeden gizlice Anadolu’ya geçti ve Atatürk’ün yanına koştu. (9 Nisan 1920)

Ondan sonraki aşamaları biliyoruz... Yinelemeye gerek yok...

Atatürk Dolmabahçe’de hasta yatarken daima İnönü’yü soruyordu. Bizzat düzenlediği vasiyetinde İnönü’nün oğulları **Ömer** ve **Erdal**’ın eğitimleri için para tahsis etti. Dargın olsalar, onun çocuklarının eğitimi için para vasiyet eder mi?

Demokrasi

İnönü, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra, dünyanın gelişme çizgisinin demokratik düzende olduğunu göreyerek adım adım demokrasiyi gerçekleştirme yoluna girmiştir.

1950 seçimleri öncesi Meclis’te kabul edilen ve gizli oy-açık sayım ilkesini getiren, hukuka dayalı seçim yasası ve bu yasaya dayanarak 14 Mayıs 1950’de yapılan dürüst ve özgür seçimler, Türk demokrasisinin temel taşlarıdır.

İnönü, 1950 seçimlerinden sonra iktidarı kendi eli ve isteğiyle, seçimleri kazanan DP’ye barış içinde devretti.

“**Türkiye engelsiz ve sıkıntısız şekilde, tek parti sisteminden çoğulcu demokratik sisteme geçiyordu.**” İnönü de ülkeye demokrasi getiren bir lider olarak tarihte yerini alıyordu.

İlhan Selçuk, onun için 26 Aralık 2003’te şöyle yazmış:

“**İsmet Paşa’yı anlamak, uygarlığın aydınlanma sürecinde Türkiye’nin ‘kurtuluş’ ve ‘kuruluş’ tarihini değerlendirmekle olanak kazanır.**

Yoksa yüzeysel siyasal çatışmaların içinde boğulup kalmak işten değildir. İnönü, ölümünün 30. yıldönümünde ‘mazi’ sayılmaz, günceldir...”

İnönü’nün yukarıya aldığımız sözleri, özellikle günümüz koşullarında güncelliğini koruyor. Bir kez daha yineleyelim:

“**Bir memlekette namuslular en az namussuzlar kadar cesur olmadıkça, o memlekete kurtuluş yoktur.**”

1. F. Rıfki Atay, **Çankaya**, S. 93

2. Ş. Turan, **İnönü-Yaşamı-Dönemi-Kişiliği**; 2000, S. 13-14

3. A. Coşkun, **Samsun Öncesi 6 Ay**, Cumhuriyet Yayını, S. 311